

TERYTORIUM

Obszar zajmowany przez określony gatunek lub społeczność.

Terytorium wyróżniają trzy podstawowe cechy dystynktywne: (1) zamieszkiwanie, obecność jakiegoś fenomenu z zakresu natury ożywionej (gatunek roślin, zwierząt, grupa ludzka), (2) dająca się określić granica tej obecności (zamieszkiwania) oraz (3) podejmowane wysiłki mające na celu zabezpieczenie gatunkowego (zwierzęta, rośliny) lub społeczno-kulturowego (grupy ludzi) przetrwania na wyznaczonym obszarze. W skład terytorium zalicza się przestrzeń lądową wraz ze zbiornikami wodnymi, morską oraz powietrzną.

Termin terytorium może mieć różne konotacje: biologiczne, geograficzne, kulturowe, polityczne, społeczne, militarne. W naukach społecznych oznacza obszar podległy określonej władzy administracyjnej, opisany granicą, zamieszkiwany przez określoną grupę społeczną, kulturową (plemię, rodzina, naród), na którym dokonuje się ochrona ludności, dóbr kultury, zapewnia się sprawność w funkcjonowaniu administracji czy gospodarki (np. terytorium językowe, etnograficzne, religijne).

W kategoriach geopolitycznych oznacza obszar znajdujący się pod jurysdykcją określonego władcy, jednostkę administracyjną (prowincję, gminę, dzielnicę, państwo, okupowane, zamorskie, powiernicze, niesamodzielne), którą ów zarządza. W kategoriach biologiczno-geograficznych oznacza obszar charakteryzujący się występowaniem określonych uwarunkowań geograficznych, klimatycznych, fizycznych, w konsekwencji czego często ulegający zdominowaniu przez specyficzne gatunki fauny, flory, jak i zagospodarowaniu przez społeczności ludzkie.

W kategoriach antropologicznych posiadanie terytorium, obok wspólnego języka, historii, nazwy, tożsamości grupowej, zwyczajów i obyczajów jest – choć nie zawsze – podstawowym wyznacznikiem grupy etnicznej. Utrata terytorium może stać się czynnikiem dezintegrującym grupę kulturową (*casus* niektórych grup Indian obu Ameryk czy Aborygenów), choć nie jest to zależność zachodząca bezwyjątkowo (*casus* Żydów czy Polaków żyjących przez 123 lata bez terytorium państwowego). W tych ostatnich przypadkach znaczenie terytorium przenoszone jest z wymiaru *stricte* geograficznego w wymiar symboliczny czy mitologiczny (np. „ziemia obiecana”). Mimo to, osiadanie i obrona terytorium w wielu teoriach przedstawiane jest jako kluczowe do zbudowania tożsamości, a na jej bazie pojęcia narodu. Ratzel opisywał terytorium jako najwyższą wartość w procesie przetrwania. Kjellén przyrównywał państwo do organizmu biologicznego, zaś terytorium do jednej z tkanek.

Do pojęcia terytorium zaliczymy także pokrewne pojęcie „poszerzenia terytorium”, które łączy się z podbojem, kolonializmem i niewolnictwem. Powstające w wyniku podboju kolonie traciły status terytoriów samodzielnych, stając się obszarami eksploatacji. Dokonująca się od czasów II wojny światowej dekolonizacja, której przyczyn należy upatrywać w zmianach układu sił na geopolitycznej mapie świata, skutkowałą powstawaniem terytoriów wielonarodowościowych (*casus* Francji, Wielkiej Brytanii).

[M.G.]

Literatura:

Anderson, Benedict. *Wspólnoty wyobrażone: rozważania o źródłach i rozprzestrzenianiu się nacjonalizmu*, tłum. S. Amsterdamski. Kraków: Znak, 1997.

Baraniuk, Karolina. „Terytorium, autonomia terytorialne i zwierzchnictwo terytorialne w naukach politycznych”. *Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy*, 22(1), 2017: 171-183.

Paprzyca, Krystyna. „Terytorium, sieci, plemiona”. W *Problemy obszarów metropolitalnych i wielkich miast*, red. Elżbieta Węclawowicz-Bilska. Kraków: Wydawnictwo PK, 2017.

